

Місія: захаваць

У пачатку XX стагоддзя на месцы дома нумар 13 па сучаснай вуліцы М. Багдановіча пад адным дахам размяшчаліся тры дамы. У 1987 годзе была праведзена рэканструкцыя будынкаў, іх аб'ядналі ў адзін і аддалі ў распараджэнне Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. Сёння культурнае жыццё сталіцы складана ўявіць без гэтай установы, кожны тыдзень тут адзначаны важнай падзеяй — сустрэчы з аўтарамі, прэзентацыі выданняў, адкрыццё тэматычных выставак... Некалькі дзён таму музей адзначыў свой першы сур'ёзны юбілей — 25-годдзе. Пра яго гісторыю і сучаснасць, цікавыя праекты, сённяшнія клопаты і планы на будучыню — гутарка з дырэктарам Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Лідзіяй Макарэвіч.

(Заканчэнне на стар. 12.)

Марына Весялуха. Місія: захаваць

Фота Кастуся Дробава.

Падарункі ад Выдавецтва Беларускага Экзархата — у фонд музея.

Місія: захаваць

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1.)

Марына ВЕСЯЛУХА

— Лідзія Вітальеўна, падчас святкаванняў знакавых дат хочацца азірнуцца ў самы пачатак. З чаго пачаўся адлік гадоў на стужцы часу Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры?

— 6 лістапада 1987 года быў падпісаны загад Міністэрства культуры БССР аб стварэнні нашага музея. У той час ужо існавала аб'яднаная дырэкцыя літаратурных музеяў, куды ўвайшла наваствораная ўстанова. Быў сабраны калектыў, які і пачаў — фактычна з нуля — працу над зборам матэрыялаў. Былі накіраваны запыты ў бібліятэкі не толькі Беларусі, але і іншых рэспублік, якія ў той час уваходзілі ў склад СССР, пачалося актывнае супрацоўніцтва з пісьменнікамі, яны пачіху стала перадаваць матэрыялы ў фонды музея.

— Якую ролю сёння адыгрывае дзейнасць Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры ў папулярызацыі нашай літаратурнай класікі?

— У сучасным музейнастве ёсць такое паняцце як місія музея. Для нашай установы яна гучыць так: прэзентацыя і дакументаванне літаратурнага працэсу ў гістарычным аспекце, захаванне і прапаганда беларускага слова і літаратурных традыцый у кантэксце развіцця сучаснага грамадства і прыгожага пісьменства. Згодна з гэтым вызначэннем, упэўнена можна сказаць, што за гады існавання музеяў пацвердзіў сваю місію. Пэўная функцыя ў гэтым працэсе адведзена філіялам, якія створаны ў 1990-я гады і плённа працягваюць працаваць сёння, захоўваючы і прапагандуючы творчую спадчыну класікаў беларускай літаратуры Ф. Багушэвіча, К. Чорнага, паэта еўрапейскага маштабу А. Міцкевіча.

І ўсё ж асноўная вялікая праца вядзецца тут, у Мінску. Неабходна ўзгадаць пра шэраг выставачных праектаў, якія сталі знакавымі не толькі для гісторыі нашага музея, але і для беларускай музейнаўчай навукі ў цэлым. Яскравы прыклад — выстаўка “Покліч”, прысвечаная пісьменнікам 1920—30-х гадоў, якая экспанавалася амаль 15 гадоў у музеі і стала прыкладам гарманічнага спалучэння факталагічнага матэрыялу, мастацкай задумкі і навуковай асновы. Нашаму музею належыць ідэя стварэння юбілейных літаратурных выставак, прысвечаных пісьменнікам. Першай была выстаўка “Васіль Быкаў. Асоба і час” да 70-годдзя з дня нараджэння пісьменніка. Пасля — спецыяльныя экспазіцыі, прысвечаныя жыццю і творчасці І. Шамякіна, А. Савіцкага. Варта адзначыць і экспазіцыі да юбілеяў К. Крапівы, У. Караткевіча, П. Панчанкі, А. Адамовіча, Я. Маўра, Я. Лучыны, К. Каганца, Т. Хадкевіча, Я. Брыля і іншых. Супрацоўнікамі музея падрыхтаваны сотні выставак аднаго дня да юбілейных вечарын паэтаў і пісьменнікаў — нашых сучаснікаў і тых, каго ўжо няма разам з намі. Мы ўспаміналі А. Звонака, Я. Семяжона, А. Пісьмянкова, М. Танка, І. Чыгрынава, А. Куляшова, М. Лужаніна, А. Вялюгіна, Е. Лось, А. Русака, Н. Мацяш, А. Грачанікава і многіх-многіх іншых майстроў слова.

— Вы ўжо згадалі пра філіялы музея ў розных кутках Беларусі. Атрымліваецца, што Музей гісторыі беларускай літаратуры па сутнасці складаецца з некалькіх частак. Яны павінны ўспрымацца як адно цэлае ці як сукупнасць асобных устаноў?

— Музей гісторыі беларускай літаратуры ў Мінску і філіялы — гэта цэлае, але і асобнае. Цэнтралізаваныя фонды і бухгалтэрыя — гэта агульнае, а вось рознае — тое, што кожны кутчак гістарычных літаратурных мясцін сагрэты не толькі энергетыкай пісьменнікаў, пра якіх мы вядзем гутарку ў філіялах, але і захавальнікамі гэтых літаратурных сядзіб — Алесем Жамойціным, Анатолем Бўмяньковым, Людмілай Ніжэвіч. За гады працы яны стварылі станоўчы імідж сваіх устаноў. Каб паслухаць іх расповеды, у нашы філіялы едуць экскурсантаў з розных куткоў Беларусі і нават замежжа.

— Імідж музея ствараюць не толькі яго экспазіцыі і супрацоўнікі, але і наведвальнікі, сябры. Якія людзі гуртуюцца вакол Музея гісторыі беларускай літаратуры?

— Адназначна можна сказаць, што гэта людзі творчыя — ад пісьменнікаў і навукоўцаў да мастакоў і музыкантаў. Мы падтрымліваем цесныя сувязі і ганарымся, што сярод нашых сяброў — супрацоўнікі Інстытута мовы і літаратуры НАН Беларусі, аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа НАН Беларусі, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, удзельнікі творчага аб'яднання “Пегас” ЗАТ “Атлант”, літаратурнага аб'яднання Акадэміі МУС Беларусі “Маладыя вятры”, клуб “Натхненне” пры рэспубліканскім Доме ветэранаў і іншыя.

— Ці праводзяцца ў музеі акцыі, мэтавай аўдыторыяй якіх з'яўляецца моладзь?

— Большасць нашых мерапрыемстваў скіравана на ўдзел моладзі. І ў гэты юбілейны для музея дні ўзгадваецца і акцыя “Тры дні”, калі гаспадарамі ў музейных залах былі маладыя і таленавітыя паэты, музыканты, мастакі. А колькі прайшло прэзентацый выставак і новых кніг, тэатральных пастацовак і перформансаў! У 2010 годзе быў рэалізаваны арыгінальны праект спалучэння мастацтва і музыкі “Калі гучаць карціны”, ініцыятарам якога быў музыкант і спявак Сяргей Клячкоў. Прэзентацыя карцін маладых мастакаў праходзіла пад гукі музыкі, што выконвалі маладыя артысты. Прычым

Супрацоўнікам Музея гісторыі роднай літаратуры

на 25-гадовы юбілей

*Рассею словы, як зару,
Як промні Божага натхнення.*

З кнігі Дар'і Лёсавай “Тута зямная”

*Пяць няцёрак — для свячэння,
прытулення, прычаішчэння
і для ўзнёслага малення
Вечным Словам.
Вашым словам —
насычэння!*

*Вашым дзеям выяўлення
выпраменьвання сумлення, —
хай наболее здзіўлення
і зрушэння-правасцілення
ўсім галавам!
Вашым словам —
летуцення,
вельлічнага
абогатварэння,
неснатольнага натхнення
для магутнага ірэдзення
вамі створаным
абновам!*

Сяргей ПАНІЗНІК

*Р. С. Вялікая падзяка дырэктару
Музея сп. Лідзіі Вітальеўне
Макарэвіч за 10-гадовае аддаанае
служэнне Высокай Літаратуры.
І — з юбілеем!*

кожнай карціне адпавядала свая мелодыя. Эксперыментальным быў і выставачны праект “Бронзаслоўе”, дзе побач з мастацкімі творами, а гэта былі скульптурныя кампазіцыі, падчас адкрыцця выстаўкі гучалі творы маладых беларускіх літаратараў.

З задавальненнем бывае ў музеі і моладзь, што цікавіцца літаратурай Германіі. Сумесна з Цэнтрам нямецкіх даследаванняў мы ладзілі “Літаратурныя кавярні”, дзе на беларускай і нямецкай мовах гучала літаратурнае слова. Пры падтрымцы Пасольства Германіі ў Беларусі мы прымалі і прымаем у сценах музея асобныя мерапрыемствы “Тыдняў Германіі”, якія штогод праходзяць у Беларусі. Традыцыйнымі сталі і нямецка-беларускія Каляды, дзе прадстаўляюцца культурныя адметнасці краін.

— Напэўна, гэта не адзіны аспект дзейнасці музея ў галіне міжнароднага супрацоўніцтва...

— Гэта сапраўды так. Да прыкладу, некаторыя нашы выстаўкі набывлі міжнароднае значэнне. Так, экспазіцыя “А. Адамовіч. А для вечнасці — Беларусь...” дэманстравалася ў Маскве, выстаўкі “А. Міцкевіч і Беларусь” і “Сквозь даль столетий...”

А. Пушкин и А. Мицкевич” экспанаваліся ў Варшаве і Пушкінскім запаведніку “Міхайлаўскае”. У 2010 годзе да юбілею У.Караткевіча нашымі супрацоўнікамі была падрыхтавана вялікая выстаўка, якую мы экспанавалі ў Нацыянальным музеі літаратуры Украіны, напрыканцы верасня гэтага года ў Варшаве была прадстаўлена экспазіцыя, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння Максіма Танка. Да Дзён культуры Рэспублікі Беларусь у Санкт-Пецярбургу сумесна з кафедрай графікі Беларускай акадэміі мастацтваў была адкрыта выстаўка “Ян Баршчэўскі. Казачнік з Азёрнага краю”.

З задавальненнем прымаем гасцей і ў сценах нашага музея. Так, напрыканцы кастрычніка адкрылася экспазіцыя “А. П. Чэхаў. Лінія жыцця” з фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея-запаведніка А. П. Чэхава “Меліхава”. У 2009 годзе да нас прыезджалі калегі з выстаўкай “Л. Н.Талстой у фотаздымках сучаснікаў” з Дзяржаўнага літаратурнага музея Л. Н. Талстога ў Маскве, а яшчэ мы сябруем з Пушкінскім музеём-запаведнікам “Міхайлаўскае”, і шматлікія выставачныя праекты ў розныя гады экспанаваліся ў нас. У планах — сумесныя праекты з музеём С. Ясеніна.

— Непадалёк ад музея гісторыі беларускай літаратуры знаходзяцца Літаратурны музей М. Багдановіча, Літаратурны музей Янкі Купалы, Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва. Ці адчуваецца паміж гэтымі ўстановамі канкурэнцыя за ўвагу наведвальніка?

— Кожная з названых устаноў выконвае сваю функцыю, мае сваю аўдыторыю, свайго наведвальніка. Таму я заўсёды з цікавасцю адсочваю сама і звяртаю ўвагу супрацоўнікаў нашага музея на арыгінальныя праекты, таму што кожны праект, кожнае новае дзеянне, што адбываецца ў музеях, працуе, як правіла, на пашырэнне кола прыхільнікаў, сяброў і стварае імідж установы. І таму гаварыць пра канкурэнцыю, відаць, варта, але яна як стымул да дзеяння.

— Музей гісторыі беларускай літаратуры вылучае разнастайнасць фондаў. А ці паступалі апошнім часам сюды новыя прадметы?

— Фонды нашага музея сапраўды разнастайныя і налічваюць больш як 50 тысяч адзінак захавання асноўнага фонду. Апошнім часам у большасці сваёй паступалі рукапісы, кнігі з аўтографамі, лісты. Сярод іх матэрыялы з архіваў А.Васілевіч, В.Казько, А. Савіцкага, І. Чыгрынава, Я. Сіпакова, Г.Далідовіча, В.Быкава, М. Аўрамчыка, А. Мальдзіса і іншых. Унікальным набыткам сталі для музея сямейныя рэліквіі з дома Францішка Багушэвіча, якія захоўваліся ў касцёле Св. Сымона і Алены ў Мінску. Сёлета фонды музея папоўніліся цікавымі матэрыяламі з сям'і Максіма Танка. Хочацца падзякаваць пісьменнікам і іх родным, якія прыходзяць на сустрэчы, дзеляцца матэрыяламі.

— Гісторыі і лёсы рэчаў часта бываюць не менш заблытанымі і захапляльнымі, чым лёсы людзей...

— Пра тое, як трапляюць прадметы ў музей, можна распавядаць шмат цікавых гісторыяў. Асноўная крыніца папаўнення фондавых калекцый — гэта сістэмная праца па зборы матэрыялаў праз непасрэдныя кантакты з творцамі. Сустрэчы, вечарыны, юбілейныя выстаўкі і прэзентацыі з'яўляюцца таксама своеасаблівай крыніцай папаўнення фондаў. Так было з матэрыяламі з архіваў К. Крапівы, І. Шамякіна, П. Панчанкі, В. Казько, А. Адамовіча, В. Быкава і многіх іншых. Мы ганарымся сваімі набыткамі і выказваем шчырую ўдзячнасць і самім творцам, і іх родным за высокі давер быць захавальнікамі ўнікальных і непаўторных здымкаў, аўтографаў, рукапісаў, кніг і асабістых рэчаў пісьменнікаў і паэтаў. Згадваецца з гэтай нагоды 2001 год, калі мы ладзілі выстаўку, прысвечаную 15-й гадавіне аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Збор матэрыялаў для экспазіцыі пачынаўся амаль з нуля. Рыхтуючы выстаўку, мы не маглі не сустрэцца з Міколам Мятліцкім, а ён, як аказалася, у кожны паслячарнобыльскі год пісаў верш, звязаны з гэтай незагойнай ранай для нашай зямлі. Паэт перадаў музею трывожна-балуючае серыю рукапісаў. Усе

яны дэманстраваліся на выстаўцы, а цяпер з'яўляюцца часцінкай асноўнага фонду музея, і мы спадзяёмся, што працягваецца цыкл вершаў у спадару Міколы Мятліцкага, а гэта значыць, што будучы працягвацца і папаяніцца калекцыі.

— Юбілей адсвяткуецца, госці раз'едуцца, а што далей? Якія планы ў музея на будучыню?

— Што датычыць планаў і задум, то іх шмат. Мяркуем працягнуць акцыю “У музей — усёй сям'ёй”, якую распачалі сумесна з РВУ “Літаратура і Мастацтва” і да якой далучыліся раённыя аддзелы адукацыі, школы і бацькі. Што да аднаго з будучых праектаў, то ён цесна звязаны з гісторыяй музея. Справа ў тым, што адной з першых выставак, арганізаваных нашымі супрацоўнікамі, была экспазіцыя, прысвечаная 100-гадовому юбілею Цішкі Гартнага. І вось сёлета, калі мы адзначаем 125-годдзе пісьменніка, зноў звяртаемся да яго асобы, але на гэты раз будзем ладзіць выстаўку на радзіме Цішкі Гартнага, у Капылі, сумесна з Капыльскім краязнаўчым музеём.

У планах — выпуск каталога “Кнігі з аўтографамі народных паэтаў і пісьменнікаў Беларусі”. І тут мне хочацца звярнуцца да шанюўных чытачоў “ЛіМа” з просьбай дапамагчы нам ажыццявіць гэты праект, перадаўшы ў музей, па магчымасці, са сваіх хатніх архіваў фотаздымкі, рукапісы, лісты і іншыя згадкі, што датычаць жыцця і творчасці нашых народных пісьменнікаў. Гэта вялікая праца, але яна вельмі важная і неабходная. Толькі з вашай дапамогай мы зможам аддаць даніну павагі творцам, якія неслі і нясуць сваю думку і талент нам, беларусам. Упэўнена, што выпуск такога каталога будзе мець як навуковае, так і пазнавальнае значэнне. І бадай самы важны праект — гэта стварэнне новага філіяла “Музея-дачы В. Быкава”, які павінен адчыніць свае дзверы да 90-годдзя з дня нараджэння пісьменніка.

— Ведаю, што ў планах таксама — стварэнне асноўнай экспазіцыі музея. Яна павінна распавесці пра ўсю гісторыю беларускай літаратуры. Што будзе чакаць наведвальнікаў?

— Да асноўнай экспазіцыі мы ідзем вось ужо на працягу 25 гадоў. І яе адсутнасць на дадзеным этапе развіцця музея — з'ява аб'ектыўная. У свой час была распрацавана праграма па разгортванні музейнай сеткі, у тым ліку мемарыялізацыі літаратурных мясцін. Было створана 6 філіялаў і арганізавана вялікая колькасць юбілейных літаратурных выставак. У нашым выпадку, калі асноўныя набыткі — літаратура сучасная, а пра помнікі мінулага мы можам толькі марыць, тэхнічны прагрэс у музейнай справе будзе нас толькі на карысць.

У цэлым жа канцэпцыя асноўнай экспазіцыі распрацавана. У 2006 — 2007 гадах мы наладзілі шэраг камандзіровак у Варшаву, Вільнюс і Санкт-Пецярбург, дзе працавалі ў архівах і музеях, зрабілі электронныя копіі выданняў, без якіх паказаць асобныя перыяды ў гісторыі беларускай літаратуры проста немагчыма. Мы разумеем, што ў ідэале экспазіцыя без арыгінала не мае права на існаванне, але разумеем таксама, што сёння вярнуць на радзіму помнікі, якія знаходзяцца за межамі краіны, практычна немагчыма. Стварэнне экспазіцыі пачнецца адразу пасля капітальнага рамонту будынка, які ўжо вядзецца. Яна будзе сучаснай, з выкарыстаннем спецыяльнай тэхнікі, што дазволіць наведвальнікам пагартаць электронныя копіі старадрукаў.